

УДК 338.1:631.145

Шульський М.Г., д.е.н., професор ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів, Україна***ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЕДЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА РІЗНИМИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИМИ ФОРМАМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

Одержані результати досліджень показують, що ефективність ведення господарської діяльності суб'єктами господарювання системи АПК Львівщини характеризується низькими показниками їх розвитку. Виявлені ті гальмівні чинники, які обумовлюють такий стан розвитку аграрного виробництва та запропоновані конкретні заходи щодо їх усунення.

У процесах проведення досліджень за обраною темою використані результати наукових здобутків вітчизняних вчених-аграрників, матеріали статистичних органів, власні результати досліджень, що в комплексі забезпечили досягнення поставленої мети. При цьому основна увага концентрувалася на показниках економічної ефективності діяльності сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання (табл. 1, табл. 2).

В результаті цих досліджень встановлено, що різні категорії господарств характеризується різними показниками економічної ефективності. Зокрема, звернуто особливу увагу на наслідки здійснення діяльності державних підприємств. Такий підхід обумовлений тим, що цих господарств у Львівській області залишилось всього за досліджений період 5-6 одиниць, однак їх діяльність характеризувалась збитковістю ведення аграрного виробництва. На наше переконання, ці підприємства повинні бути зразковими, а показники їх розвитку еталоном для інших господарських формувань.

Ключові слова: ефективність, аграрне виробництво, організаційно-правові форми господарювання, недержавні підприємства, державні підприємства, прибутки, збитки, рентабельність.

УДК 338.1:631.145

Шульський Н.Г., д.э.н., профессор*Львовский национальный университет ветеринарной медицины и биотехнологий имени С.З. Гжицкого, г. Львов, Украина***ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВЕДЕНИЯ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА РАЗЛИЧНЫХ ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫХ ФОРМ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ**

Полученные результаты исследований показывают, что эффективность ведения хозяйственной деятельности субъектами хозяйствования системы АПК Львовщины характеризуется низкими показателями их развития. Выявлены те тормозные факторы, которые

обусловливают такое положение развития аграрного производства и предложены конкретные меры по их устранению.

В процессах проведения исследований по избранной теме использованы результаты научных достижений отечественных учёных – аграриев, материалы статистических органов, собственные результаты исследований, что в комплексе обеспечило достижения поставленной цели. При этом основное внимание концентрировалось на показателях экономической эффективности деятельности сельскохозяйственных предприятий по организационно-правовым формам хозяйствования (табл. 1, табл. 2).

В результате этих исследований установлено, что различные категории хозяйств характеризуются различными показателями экономической эффективности. В частности, обращено особое внимание на последствия осуществления деятельности государственных предприятий. Такой подход обусловлен тем, что этих хозяйств во Львовской области осталось всего за исследованный период 5-6 единиц, однако их деятельность характеризовалась убыточностью ведения аграрного производства. По нашему убеждению, эти предприятия должны быть образцовыми, а показатели их развития эталоном для других хозяйственных формирований.

Ключевые слова: эффективность, аграрное производство, организационно-правовые формы хозяйствования, негосударственные предприятия, государственные предприятия, прибыль, убытки, рентабельность.

UDC 338.1:631.145

Shulsky M.G., professor

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies
named after S.Z. Gzhyskiy, Lviv, Ukraine*

EFFECTIVENESS OF REFERENCE AGRICULTURAL PRODUCTION VARIOUS ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS

The obtained research results show that the efficiency of doing business entities of agribusiness Lviv is characterized by low rates of development. Identified those pads factors that cause this state of development of agriculture and proposed concrete measures to eliminate them.

In the process of conducting research on a chosen topic builds on the results of scientific achievements of local scientists agrarian materials statistical bodies own research results, which together ensure achievement. Thus, the focus was concentrated on indicators of economic efficiency of agricultural enterprises by organizational and legal forms (Table 1, Table 2.).

As a result of these studies found that different categories of households characterized by different rates of economic efficiency. In particular, pay special attention to the implications of the activities of public enterprises. This approach is due to the fact that these farms in the Lviv region remained just studied period of 5-6 units, but their activities are characterized by loss-of agrarian production. In our opinion, these enterprises should be exemplary, and their performance of the benchmark for other business units.

Key words: *efficiency, agricultural production, organizational and legal forms of entities, private companies, state-owned enterprises, profits, losses, profitability.*

Постановка проблеми. Реформування різних сфер аграрних відносин, що почалося в кінці минулого століття, обумовило перехід від соціалістичних форм господарювання до організаційно-господарських структур, як тоді вважалося, ринкового спрямування. В результаті цих глобальних перетворень у системі аграрного виробництва сформувалися сільськогосподарські підприємства за різних організаційно-правовими формами господарювання. Це, зокрема, господарські товариства, фермерські господарства, сільськогосподарські виробничі і обслуговуючі кооперативи та інші.

Таким чином, у результаті реформуючих процесів сформувалась багатоукладність у веденні аграрного виробництва. У сьогоднішніх умовах важливо проводити дослідження діяльності різних форм господарювання і на основі одержаних результатів встановлювати їх економічну ефективність функціонування. Саме дослідження показників ефективності ведення аграрного виробництва за різними організаційно-правовими формами господарювання дозволяє виявити ті форми господарювання, які ведуть господарську діяльність більш ефективно, а також встановити ті суб'єкти господарювання, які не забезпечують прибуткове ведення аграрної господарки, або ведуть її на низькому рівні. Такий підхід дозволяє як державним органам управління, так і керівникам і спеціалістам господарських формувань розробляти конкретні заходи щодо підвищення ефективності ведення аграрного виробництва окремими організаційно-господарськими структурами. В цьому відображається суть, важливість і актуальність обраної теми досліджень.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження ефективності ведення аграрного виробництва різними організаційно-правовими формами господарювання присвячені праці багатьох вчених – аграрників, серед яких виділимо таких як: П.С. Березівський, О. Шпикуляк, Ю.Я. Лузан, В.Я. Месель-Веселяк, О.М. Онищенко, В.В. Юрчишин, В.К. Збарський, М.А. Мисевич, С.О. Матковський та інші. Проте, функціонування різноманітних форм господарювання в аграрному виробництві вимагає детального дослідження кожної із них. При цьому зауважимо, що кожна група тих чи інших господарських формувань проявляє себе по – різному на різних територіях нашої держави. Це по-перше. А по-друге це те, що кожен господарський рік вносить свої характерні особливості в діяльність тих чи інших організаційно-господарських структур, що, безумовно, впливають на тенденції і закономірності їх розвитку. І все це слід досліджувати, що дає можливість виявити ті гальмівні чинники, які негативно впливають на ефективність діяльності господарських структур і ті, які справляють позитивний вплив на їх функціонування. Групу перших чинників слід усувати, а другу – розвивати, підсилюючи їх вплив фінансовими, трудовими, технічними та іншими ресурсами.

Мета статті полягає в тому, щоб дослідити наслідки функціонування різних форм господарювання АПК Львівщини і на основі одержаних результатів запропонувати конкретні заходи щодо підвищення ефективності діяльності різних організаційно-господарських структур аграрного виробництва. Саме ці обставини обумовили вибір теми та визначили мету дослідження, яка полягає в тому, щоб встановити, які форми господарювання ведуть свою господарську діяльність більш ефективніше, а які, навпаки, менш результативно.

Виклад основного матеріалу. В економічній літературі організаційно-правові форми підприємств трактуються, як «взаємопереплетіння відповідних форм об'єднання людей для здійснення їх спільної діяльності в межах певної структури із законодавчим закріпленням цих форм» [11, с. 644]. Визначення чітке, лаконічне і стисло відображає сутність досліджуваного поняття. Для об'єкту дослідження були обрані форми господарювання Львівської області, результати діяльності яких представлені у таблиці 1. Наведені статистичні дані показують, що різні за організаційно-правовими формами господарювання сільськогосподарські підприємства Львівщини одержують різні суми як прибутків, так і збитків.

Таблиця 1

Прибутки та збитки сільськогосподарських підприємств Львівщини за організаційно-правовими формами господарювання

Організаційно-правові форми господарювання	Кількість прибуткових підприємств, одиниць	Одержано прибутку	Сума прибутку у розрахунку на одне підприємство	Кількість збиткових підприємств, одиниць	Одержано збитку	Сума збитку у розрахунку на одне підприємство
Сільськогосподарські підприємства	95** 112***	401039,3 168312,0	4221,5 1502,8	94 65	-61350,1 -116929,1	652,7,5 1798,9
з них						
недержавні підприємства	95 110	401039,3 166724,4	4221,5 1515,7	88 62	-60028,6 -115831,3	682,1 1868,2
у тому числі: господарські товариства	47 59	34943,2 91889,0	7317,9 1557,4	52 42	-51148,9 -110475,1	983,6 2630,4
приватні підприємства (включаючи фермерські)	46 50	55566,1 74804,4	1208,0 1496,1	36 19	-8879,7 -4671,2	246,7 245,9
сільськогосподарські виробничі кооперативи	1 1	144,0 31,0	144,0 31,0	- 1	- -685,0	- 685,0
інші підприємства	-	-	-	-	-	-
Державні підприємства	- 2	- 1587,6	- 793,8	6 3	-1321,5 -1097,8	220,3 365,9

Примітки: тут і надалі використано матеріали статистичних органів Львівщини [10];

** знаменник – 2010 р.;

*** чисельник – 2012 р.

При цьому характерним для двох порівнювальних років є те, що кількість недержаних підприємств значно перевищує кількість державних. Так, зокрема, коли у 2010 р. кількість перших становила 183 одиниць, то других тільки 6; у 2012 р. кількість недержавних підприємств зменшилась до 172 одиниць, а державних залишилось тільки 5. Наявність тих чи інших господарських формувань впливає на суми одержаних прибутків і збитків. Це наглядно видно з матеріалів таблиці 1.

Абсолютні показники господарської діяльності, хоча і дають можливість проаналізувати досягнуті наслідки господарювання, однак вони не в повній мірі віддзеркалюють економічну ефективність виробництва. Найбільш повно ефективність виробництва відображається у такому економічному показнику, як рівень рентабельності. Матеріали таблиці 2 представляють ці показники в розрізі окремих категорій господарств Львівщини за 2010 р. і 2012 р.

Таблиця 2

Рівень рентабельності (збитковості) за категоріями господарств Львівської області

Показники	Господарські товариства	Приватні підприємства (включаючи великі фермерські господарства)	Виробничі кооперативи	Державні підприємства
Кількість підприємств - всього, одиниць	$\frac{103^*}{101^{**}}$	$\frac{86}{70}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{6}{5}$
у тому числі: збиткових, одиниць	$\frac{52}{42}$	$\frac{36}{19}$	$\frac{-}{1}$	$\frac{6}{3}$
у % до загальної кількості	$\frac{50,5}{41,6}$	$\frac{41,9}{27,1}$	$\frac{-}{50,0}$	$\frac{100,0}{60,0}$
Рівень рентабельності (збитковості) продукції сільського господарства, %	$\frac{31,0}{-1,1}$	$\frac{17,7}{17,0}$	$\frac{2,3}{-6,7}$	$\frac{-15,1}{2,8}$
Рівень рентабельності (збитковості) продукції рослинництва, %	$\frac{43,0}{0,2}$	$\frac{27,7}{19,3}$	$\frac{12,9}{28,1}$	$\frac{-11,5}{9,6}$
Рівень рентабельності (збитковості) продукції тваринництва, %	$\frac{2,0}{-4,5}$	$\frac{-4,1}{-4,8}$	$\frac{-1,5}{-24,1}$	$\frac{-17,5}{-4,9}$

Примітки: * знаменник – 2010 р.;

** чисельник – 2012 р.

Наведені дані показують, що рентабельне ведення господарської діяльності забезпечують приватні підприємства (включаючи великі фермерські господарства) та державні підприємства (2012 р.). Всі інші господарські формування Львівщини є збитковими. Коли розглядати рівень рентабельності в розрізі окремих галузей, то можна констатувати наступне: рослинництво всіма категоріями господарств ведеться рентабельно (за виключенням державних у

2010 р.), а тваринництво – у всіх суб'єктах господарювання є збиткове (за виключенням господарських товариств у 2010 р.).

Такий стан не задовольняє як тих, хто задіяний безпосередньо у сферах функціонування різних організаційно-правових формах господарювання в системі АПК Львівщини, так і тих, хто займається дослідженням їх діяльності. І саме тому розробка конкретних пропозицій для підвищення ефективності ведення аграрного виробництва суб'єктами господарювання має важливе значення для забезпечення рентабельного їх функціонування. Всі ці заходи знайшли конкретне відображення у нижче наведених висновках.

Висновки. На основі проведеного дослідження ефективності ведення аграрного виробництва різними організаційно-правовими формами господарювання Львівщини можна констатувати проте, що на протязі 2010 р. і 2012 р. відбулись певні зміни як у наявності різних організаційно-господарських структур, так і в рівнях ефективності їх ведення. При цьому спостерігається закономірність в тому, що рослинництво ведеться більш ефективно, ніж тваринництво.

Таким чином, для підвищення ефективності ведення аграрного виробництва у Львівській області необхідно особливу увагу звернути на стан розвитку тваринницьких галузей, надаючи їм, по можливості, державну фінансову підтримку. Серед аграрних форм господарювання особливу увагу слід звернути на поліпшення ведення аграрного виробництва виробничими кооперативами і державними підприємствами. При цьому у розв'язанні цих проблем особлива роль належить державі.

Одночасно зауважимо, що державні підприємства, а їх було і є за досліджуванні роки всього 6-5 одиниць, повинні бути високо ефективними господарськими структурами, тобто зразковими для розвитку аграрного виробництва для інших організаційно-господарських структур. Можливості у цих господарствах для такого розвитку є і тим більше держава здатна створити сприятливі умови для їх ефективного функціонування. Результати розвитку цих господарств є імідж держави як у середині України, так і за її межами. І це слід враховувати керівникам різних ієрархічних рівнів управління АПК у процесах здійснення ними управлінської діяльності.

Література

1. Березівський П.С. Регіональні зрушення у розвитку організаційно-правових форм господарювання Львівської області / П.С. Березівський // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнології імені С.З. Гжицького. (Серія «Економічні науки»). – 2011. – Т. 13, № 1 (47), ч. 2 – С. 3-10
2. Збарський В.К. Конкурентоспроможність високотоварних підприємств / В.К. Збарський, М.А. Масевич. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 310 с.
3. Збарський В.К. Малі форми господарювання в Україні: теорія, методологія і практика: [Монографія] / В.К. Збарський – К., 2005. – 432 с.
4. Канінський П.К. Спеціалізація сільськогосподарських підприємств : Монографія / П.К. Канінський. – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – 348 с.

5. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: монографія / Ю.Я. Лузан. – К.: ННЦ ІАЕ, 2010. – 472 с.

6. Матковський С.О. Розвиток сільського господарства Львівщини у цифрах / С.О. Матковський // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія «Економічні науки». Том 15, №2 (50). – Львів, 2013. – С. 189 – 208.

7. Месель – Веселяк В.Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва / В.Я. Месель – Веселяк // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 7-14.

8. Онищенко О.М. Сільське господарство, село і селянство України у дзеркалі пострадянської аграрної політики / О.М. Онищенко, В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2006. – № 1. – С. 4-13.

9. Шпикуляк О. Проблеми розвитку та регулювання аграрного ринку / О. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2009. – № 7. – С. 120 - 127.

10. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Львівської області у 2010 р. і 2012 р. Статистичні бюлетені. – Львів, 2011; 2013. – 29 с.

11. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.:... С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін.. – К.: Видавничий центр «Академія», – 2001. – 848 с.

Рецензент – д.е.н., професор Пунько Б.М.